

STEUNPUNT ONDERNEMEN EN REGIONALE ECONOMIE
NAAMSESTRAAT 61 – BUS 3550
BE-3000 LEUVEN
TEL + 32 16 32 66 61 | FAX + 32 16 37 35 11
store@kuleuven.be
www.steunpuntore.be

Beleidsrapport STORE-B-13-030

Arbeidsdynamiek bij KMO's in Vlaanderen: groeitrends en ontwikkeling van een gebalanceerde groei-index

Sem Vandekerckhove^a, Ludo Struyven^{a,1} en Steven Bulté^a

^a *HIVA-KU Leuven*

November 2014

---

¹ De resultaten in dit rapport geven de mening van de auteurs weer en niet deze van de Vlaamse overheid: de Vlaamse Gemeenschap/het Vlaams Gewest is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de in deze mededeling of bekendmaking opgenomen gegevens.

Inhoudstabel

1.	Inleiding	3
2.	Definities, methoden en data.....	4
2.1.	Definitie van KMO	4
2.2.	DynaM-methode voor correctie van administratieve bewegingen	4
2.3.	Afbakening van de regio Vlaanderen	5
3.	Beknopt overzicht van de rol van KMO's	6
4.	Ondernemingsdynamiek bij KMO's.....	8
4.1.	Plaats en belang van de KMO in Vlaanderen	8
4.2.	Evolutie van starters en stopzettingen.....	9
5.	Jobdynamiek bij KMO's	12
5.1.	Evolutie van jobcreatie en -destructie	12
5.2.	Bijdrage tot de netto-tewerkstellingsgroei	15
6.	Een gebalanceerde maat voor absolute en relatieve trends	17
6.1	Introductie.....	17
6.2	Methode	19
6.3	Resultaten.....	20
7.	Conclusie	22
8.	Referenties	24
9.	Appendix.....	26

Figuren

Figuur 1: Aantal startende en stopgezette ondernemingen, KMO's, Vlaanderen, 2006-2013.....	10
Figuur 2: Aantal starters en stopzettingen (starters en stopzettingen als werkgever) bij de KMO's in Vlaanderen, 2012-2013	10
Figuur 3: Startersgraden en stopzettingsgraden per sector bij de KMO's in Vlaanderen, 2012-2013	11
Figuur 4: Totale jobdynamiek bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, in percentages (op basis van de som van jobcreatie- en jobdestructiegraden), 2006-2013.....	15
Figuur 5: Netto-tewerkstellingsevolutie (verschil tussen jobcreatie en jobdestructie) bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2007-2013.....	15
Figuur 6: Histogrammen van absolute en relatieve trends.....	18
Figuur 7: Transformatie van de absolute en relatieve trends.....	19
Figuur 8: Verband tussen ondernemingsgrootte en de BART-index over de tijd (België, 2007-2009):...	21

Tabellen

Tabel 1: Aantal uniregionale en multiregionale ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte, 2012-2013	6
Tabel 2: Verdeling van aantal ondernemingen naar bedrijfsgrootte in absolute aantallen en percentages, Vlaanderen, 2006-2013	8
Tabel 3: Aantal arbeidsplaatsen in multiregionale en uniregionale ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte, 2006-2013	9
Tabel 4: Aandeel starters en stopzettingen bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2012-2013.....	11
Tabel 5: Jobcreatie en jobdestructie bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2006-2013	12
Tabel 6: Jobcreatie- en jobdestructiegraden bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2006-2013...	14
Tabel 7: Netto-tewerkstellingsevolutie (verschil tussen jobcreatie en jobdestructie) bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2006-2013.....	16
Tabel 8: Jobcreatie, jobdestructie en netto-tewerkstellingsevolutie bij de Vlaamse KMO's (<200 werknemers) naar sector, 2012-2013	16
Tabel 9: Gemiddelde absolute groei volgens grootteklasse in voorgaand jaar (België, 2007-2012).....	18
Tabel 10: Gemiddelde relatieve groei volgens grootteklasse in voorgaand jaar (België, 2007-2012)	18
Tabel 11: Paarsgewijze correlaties tussen de verschillende composiet-indices	20
Tabel 12: Gemiddelde BART-score volgens grootteklasse in voorgaand jaar (België, excl. RSZPPO, 2007-2012).....	21

1. Inleiding

KMO's worden vaak gezien als motor voor groei en jobcreatie. Deze paper gaat empirisch na in welke mate de KMO's in Vlaanderen gedurende de recente periode sinds de economische crisis hebben bijgedragen tot de arbeidsmarktdynamiek. Met arbeidsmarktdynamiek bedoelen we niet alleen de groei of afname in jobs, maar ook het starten of stopzetten van een economische activiteit als werkgever. Het eerste doel van de paper is deze groeitrends in kaart te brengen en een aantal relevante samenhangende factoren te analyseren.

Evoluties in aantal ondernemingen en aantal jobs worden zelden geanalyseerd vanuit een bedrijfsperspectief. Meestal prevaleert het werknemersperspectief zonder de link te maken met de onderneming. Bij het persoonsperspectief worden wisselingen tussen arbeidsmarktposities van personen in kaart gebracht. In deze paper kiezen we voor het bedrijfsperspectief. Daartoe maken we gebruik van innovatieve dynamische gegevens over het aantal ondernemingen en het aantal jobs, de DynaM-dataset (www.dynam-belgium.org). De dataset is opgebouwd vanuit jaar-op-jaar veranderingen op ondernemingsniveau. Bovendien zijn in het kader van het DynaM-project concepten ontwikkeld over ondernemingsdynamiek en jobdynamiek die ook in deze analyse centraal staan.

Het tweede doel van de paper is om een methode te ontwikkelen voor nieuwe groei-indices op bedrijfsniveau. Dit komt tegemoet aan een eenvoudige maar onbesliste kwestie: is groei een absoluut of een relatief gegeven? Absolute groeimaten zijn voordelig voor grote ondernemingen, terwijl relatieve groeimaten in het voordeel van kleine ondernemingen pleiten. Er is tot op heden geen elegante manier gevonden om beide maten samen te brengen. De in deze paper ontwikkelde BART-index geeft een beter zicht op de verhoudingen van het groeivermogen tussen de verschillende grootteklassen, waar dit bij de eerdere maten vertekend werd door de definitie.

Volgende drie onderzoeksvragen staan centraal:

1. Hoe evolueert het aantal starters en stopzettingen tijdens en na de dubbele economische crisis van 2008-2009 en 2011-2013? Welke zijn de sectorale verschillen in ondernemingsdynamiek bij KMO's?
2. Vertonen Vlaamse KMO's een hogere jobdynamiek? Hoe evolueert deze dynamiek tijdens de crisis? Welke zijn opvallende sectorale trends in jobdynamiek?
3. Welke grootteklasse van bedrijven beschikt over het grootste vermogen tot tewerkstellingsgroei? Hoe fluctueert dit groeivermogen gedurende de crisis?

De eerste onderzoeksvraag belicht de trends inzake startende en stopgezette ondernemingen, terwijl de tweede vraag de trends belicht inzake creatie en vernietiging van jobs. Tevens gaan we in op de vraag of KMO's een grotere bijdrage hebben aan de netto-jobcreatie, en dus aan de netto-groei van de Vlaamse werkgelegenheid. De derde vraag geeft een antwoord op de vraag in welke grootteklassen het meeste jobgroei wordt gerealiseerd.

De drie onderzoeksvragen worden achtereenvolgens behandeld in secties 4, 5 en 6. Verder is de paper als volgt opgebouwd. Sectie 2 bevat een nadere afbakening van begrippen en licht de DynaM-methode en de data toe. Sectie 3 brengt een beknopt overzicht van wetenschappelijke inzichten over de rol van KMO's voor de tewerkstelling. Een specifieke methodologische sectie met betrekking tot de BART-index is opgenomen in sectie 6. In sectie 7 vatten we de bevindingen samen en formuleren enkele conclusies voor beleid en verder onderzoek.

2. Definities, methoden en data

2.1. Definitie van KMO

In de literatuur en in het beleid wordt het begrip KMO op verschillende manieren gedefinieerd al naargelang de doeleinden (subsidies, vennootschapsbelasting, academisch, ...). De Vlaamse overheid baseert zich op de definitie van de Europese Unie die sinds 2005 in voege is (European Commission, 2005). Bij deze definitie wordt in eerste instantie gekeken naar het aantal arbeidsplaatsen, maar ook naar het omzetcijfer en het balanstotaal van de laatst beschikbare jaarrekening. De onderneming moet ook zelfstandig bestaan, zonder gecontroleerd te worden, rechtstreeks of onrechtstreeks, door kapitaal of stemrecht van andere bedrijven.

Voor de doeleinden van deze paper is de definitie gebaseerd op het meest gebruikelijke criterium van aantal arbeidsplaatsen binnen de onderneming zoals dit voorkomt in Belgische statistieken over werkgelegenheid. Internationaal ligt de grenswaarde doorgaans op 250 werknemers. Ook de Europese definitie hanteert 250 werknemers, hoewel sommige landen de waarde van 200 werknemers hanteren om het verschil te maken met grote ondernemingen (OECD, 2005, p. 17). In België definieert men over het algemeen een kleine onderneming als een onderneming die minder dan 50 werknemers tewerkstelt. Een micro-onderneming is een onderneming die minder dan 10 werknemers tewerkstelt. De RSZ-dimensieklasse-indeling heeft wel een grenswaarde op minder dan 50 werknemers, maar geen grenswaarde op 250, vandaar dat de RSZ de dichtstbijzijnde grens gebruikt, namelijk minder dan 200 werknemers. In deze paper maken we gebruik van DynaM-gecorrigeerde RSZ-gegevens conform de RSZ-indeling met de grenswaarden van 200, resp. 50 en 10 werknemers. Voor de ontwikkeling van gebalanceerde groei-indices maakt deze paper gebruik van de Europese cesuur van 250 resp. 50 en 10 werknemers.

2.2. DynaM-methode voor correctie van administratieve bewegingen

Voor wie zich toelegt op de studie van arbeidsmarktdynamiek, is het gemeengoed geworden dat enkel en alleen focussen op ondernemingen vanuit een administratief perspectief leidt tot sterk misleidende resultaten over reële trends, determinanten en uitkomsten van ondernemings- en jobdynamiek. Om hiervoor te corrigeren is internationaal een nieuwe methode in opkomst die gebruik maakt van de informatie over *employee flows* tussen ondernemingen op twee opeenvolgende tijdstippen. Deze innovatieve methode is voor het eerst ontwikkeld voor Canada door Baldwin *et al.* (1992) en voor de Verenigde Staten door Benedetto *et al.* (2007). Ook in België zijn recent door het DynaM-project aanzienlijke inspanningen geleverd om een correctiemethode te ontwikkelen en te implementeren. Het DynaM-project brengt de dynamiek van de Belgische arbeidsmarkt in kaart gebruik makend van ruwe RSZ- en RSZPPO-data. De gegevens omvatten ruim 99% van de loontrekkende werkgelegenheid in België. De methodologie is de laatste jaren verfijnd in het kader van de Federgon-Leerstool en sinds 2011 geïmplementeerd door de RSZ. DynaM is een samenwerkingsverband tussen HIVA-KU Leuven en de RSZ en publiceert online cijfers, duiding en analyse op www.dynam-belgium.org. De dataset start in 2006 en wordt jaarlijks geüpdatet. In lijn met internationale standaarden wordt ook in de DynaM-methode gecorrigeerd voor bias ten gevolge van het niet kunnen linken van ondernemingen in de tijd (Davis *et al.*, 1996). De kern van de methode is gebaseerd op de detectie van verschuivingen van personeel tussen twee ondernemingen met een verschillend ID-nummer, zonder dat er iets wijzigt in de reële omvang van de tewerkstelling over de ondernemingen heen. Een wijziging van ID kan drie redenen hebben: 1) wijziging van statuut of komst van een nieuwe eigenaar; 2) voortzetting van activiteiten in een nieuw bedrijf om fiscale of liability redenen; en 3) fusie, overname, spin-off, waarbij (een deel van) de werknemers onder een nieuw ID komen of nieuwe activiteiten onder een bestaand ID terechtkomen. Deze methode werd geïntegreerd met de meer vertrouwde methode van *probabilistic matching*, gebaseerd op naam van de onderneming, adres en sectorcode,

in overeenstemming met Eurostat/OECD (2007). De methode corrigeert voor overschatting van 30% jobcreatie en 33% jobdestructie (Van Mellaert *et al.*, 2013). Bij starters en stopzettingen bedraagt de overschatting rond de 60%.

De kernconcepten bij de analyse van DynaM-trends hebben betrekking op werkgevers (starters en stopzettingen), jobs (jobcreatie en jobdestructie), en werknemers (in- en uitstroom van personeel). In deze paper belichten we de trends inzake ondernemingen en jobs in het segment van Vlaamse KMO's.

De data zijn opgebouwd vanuit de werkgeversaangiften bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) en bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten (RSZPPO). Deze databronnen laten toe om de loontrekkende werkgelegenheid binnen ondernemingen te belichten, en dit vanuit het perspectief van de werkgever. Het gaat dus steeds om ondernemingen die tevens ook werkgever zijn, de groep van zelfstandigen zonder personeel wordt bijgevolg buiten beschouwing gelaten². Het begrip onderneming wordt gebruikt als verzamelnaam voor zowel private ondernemingen als publieke organisaties (onderwijs, overheid). De analyse in deze paper betreft de jaar-op-jaar gegevens per 30 juni van elk jaar, en dit voor de periode van 2006-2007 tot en met 2012-2013 (tenzij anders vermeld).

2.3. Afbakening van de regio Vlaanderen

Het is mogelijk om op basis van de DynaM-data een onderscheid te maken tussen het Vlaamse, het Brusselse en het Waalse Gewest. Als de onderneming als eenheid van analyse geldt, dan is het wel mogelijk dat een onderneming één of meerdere vestigingen met personeel telt. In het geval van een onderneming met meerdere vestigingen gebeurt de berekening van de dynamiek op het niveau van de volledige onderneming in België, en niet op het niveau van het gewest waar de lokale vestiging zich bevindt. DynaM volgt hierbij de aanbeveling van Eurostat/OECD (2007) die de onderneming en niet de individuele vestiging vooropstelt als analyse-eenheid.

Als spreidingsmaat voor de ondernemingen die zich uitstrekken over één dan wel meerdere gewesten, wordt een onderscheid gemaakt tussen uniregionale en multiregionale ondernemingen. Onder uniregionale ondernemingen verstaan we werkgevers met alle arbeidsplaatsen in hetzelfde gewest, met andere woorden Vlaamse, Waalse en Brusselse ondernemingen. Wanneer een onderneming meerdere vestigingen heeft in meer dan één gewest spreken we van multiregionale werkgevers. Multiregionale ondernemingen zijn beperkt in aantal, maar hebben doorgaans wel een relatief groot personeelsbestand. In deze paper worden alle ondernemingen met vestigingen in Vlaanderen beschouwt als Vlaamse ondernemingen, dus zowel uniregionale werkgevers als multiregionale ondernemingen die actief zijn in Vlaanderen maar tevens beschikken over activiteiten in een ander gewest. De multiregionale 'Vlaamse' bedrijven worden toegevoegd omdat heel wat bedrijven hun hoofdactiviteit in Vlaanderen hebben terwijl de hoofdzetel om administratieve redenen in het Brusselse Gewest is gelegen (Goedhuys & Sleuwaegen, 2013). Aldus zijn er 2.008 ondernemingen op een totaal aantal van 139.723, of 1,4% van de ondernemingen extra in de analyses opgenomen (cijfers voor het jaar 2012-2013).

Tabel 1 geeft een overzicht van het aantal multiregionale ondernemingen per bedrijfsgrootte (micro-, kleine, middelgrote en grote ondernemingen). Zoals te verwachten, maken multiregionale micro- en kleine ondernemingen slechts een zeer beperkt percentage van het totaal aantal ondernemingen uit. Het zijn vooral middelgrote en grote ondernemingen die zowel vestigingen hebben in Vlaanderen als in een ander gewest. Voor middelgrote en grote bedrijven zijn respectievelijk 10,7% en 36,1% procent van de ondernemingen multiregionaal. We kunnen bijgevolg verwachten dat de invloed van deze indeling naar regio op de

---

² De RSZ bevat de gegevens van alle werkgevers in de private sector, maar niet van zelfstandigen zonder personeel. Deze laatste ressorteren onder de Rijksdienst voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ). Door de afbakening van ondernemingen tot werkgevers, wordt tevens vermeden dat het bestand slapende vennootschappen zou bevatten.

totaalcijfers voor micro- en kleine ondernemingen beperkt zal zijn omwille van de zeer geringe omvang van de groep multiregionale ondernemingen. Bij het interpreteren van de absolute cijfers over (middel)grote ondernemingen en de Vlaamse arbeidsmarkt als geheel gaat het wel over een meer substantieel deel van de ondernemingen en dient men deze afbakening steeds in het achterhoofd te houden. We hebben er desalniettemin voor gekozen deze cijfers toch op te nemen aangezien ze de lezer een referentiepunt bieden dat toelaat om de waarden voor KMO's beter te interpreteren³.

Bedrijfsgrootte	Totaal aantal ondernemingen in Vlaanderen, zowel uni- als multiregionaal	Totaal aantal ondernemingen in Vlaanderen, enkel uniregionaal	Totaal aantal multiregionale ondernemingen met minstens één vestiging in Vlaanderen	Aantal uniregionale werkgevers t.o.v. het totaal aantal ondernemingen in Vlaanderen
<10	115.622	115.197	425	99,63%
10 tot 49	18.489	17.887	602	96,74%
50 tot 199	4.118	3.676	442	89,27%
>200	1.494	955	539	63,92%
Totaal	<i>139.723</i>	<i>137.715</i>	<i>2.008</i>	<i>98,56%</i>

Tabel 1: Aantal uniregionale en multiregionale ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte, 2012-2013

Voorliggende paper analyseert sectorale verschillen in dynamiek. De brongegevens bevatten de arbeidsplaatsen van een werkgever, toegewezen aan de sector die overeenkomt met de hoofdactiviteit van de werkgever. Dit is de activiteit met het hoogste omzetcijfer, of bij gebrek aan gegevens, de activiteit waaraan het grootste aantal werknemers deelneemt. De indeling van de sectoren is gebaseerd op de NACE-BEL 2008. Dit is de Belgische nomenclatuur die in overeenstemming is met de Europese activiteitenindeling NACE (rev. 2)⁴. In grafieken zal een verkorte weergave van de benamingen gebruikt worden, de tabel met de volledige benamingen en overeenkomstige letterindeling vindt de lezer in bijlage.

3. Beknopt overzicht van de rol van KMO's

De literatuur vertrekt vaak van het uitgangspunt dat KMO's op meerdere wijzen fundamenteel verschillen van grote organisaties (bijvoorbeeld Terziovski, 2010). Een aantal van de verschillen worden toegewezen aan het feit dat KMO's doorgaans beschikken over flexibele structuren en beperkte middelen. Als gevolg hiervan hanteren ze meer informele en soms 'reactieve' strategieën. Deze doorgaans hogere graad van informaliteit kan zowel een voordeel zijn (bv. meer innovatie) als een nadeel (bv. efficiëntieverlies omwille van een gebrek aan schaalgrootte).

De literatuur stelt verder dat KMO's een belangrijke, maar specifieke functie in de economie vervullen. Ze zorgen voor jobcreatie, competitiedrift en innovatie, en hun aanwezigheid draagt op lange termijn bij tot de algemene regionale tewerkstellingsratio's (Thurik & Wennekers, 2004; Van Praag & Versloot, 2008). De link tussen bedrijfsgrootte, bijdrage aan economische groei en jobcreatie is echter eerder indirect. Een groot aandeel van de groei en jobcreatie wordt gegenereerd door een beperkt aantal bedrijven met hoge groeicijfers, ook gazelles genoemd (Henrekson & Johansson, 2010; Haltiwanger, 2013; Goedhuys & Sleuwaegen, 2013). Hoewel kleine en jonge bedrijven sterk oververtegenwoordigd zijn binnen deze groep zijn niet alle gazelles klein en jong. Met andere woorden, een micro-, kleine of middelgrote onderneming

³ Bovendien wordt de referentiegroep van grote ondernemingen zeer klein wanneer we enkel uniregionale ondernemingen zouden beschouwen.

⁴ Een volledige lijst van de NACE codes 2008 is beschikbaar op <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/gegevensinzameling/nomenclaturen/nacebel/>

bevordert de kansen voor het leveren van een belangrijke bijdrage aan de economische groei en het creëren van tewerkstelling, maar vormt zeker geen garantie.

Een belangrijke verklarende factor voor succesvolle groei en jobcreatie binnen de onderneming is het concept ondernemerschap (Rauch et al., 2009). Van dit concept wordt aangenomen dat het in grotere mate aanwezig is in kleinere en jongere bedrijven (Van Praag & Versloot, 2008). Voor micro-ondernemingen met minder dan tien werknemers wordt een nog sterkere aanwezigheid van entrepreneurship aangetoond (Rauch et al., 2009). Er wordt beargumenteerd dat het effect - of de draagwijdte - van beslissingen die getuigen van ondernemerschap ook groter is in kleine ondernemingen. Dergelijke beslissingen worden meestal genomen op het hoogste managementniveau. In kleine ondernemingen zijn er minder tussenniveaus betrokken om deze beslissing door te voeren. Kleinere ondernemingen worden dus geacht meer flexibel te zijn, wat hen toelaat om relatief snel in te spelen op veranderende omgevingen. Deze wendbaarheid lijkt logischerwijze echter ook gepaard te gaan met het nemen van risico's. In deze paper veronderstellen we daarom een hogere werkgeversdynamiek bij KMO's in vergelijking met grote ondernemingen. Zo zullen er meer starters zijn – dit is logisch, men moet klein beginnen – maar tegelijk ook meer stopzettingen.

Een grotere ondernemingsdynamiek suggereert tevens een grotere werkgelegenheidsdynamiek bij KMO's in vergelijking met grote ondernemingen. Internationale studies suggereren dat waar KMO's in tijden van hoogconjunctuur meer dan gemiddeld bijdragen tot economische groei, ze sterk onderhevig zijn aan de effecten van het gebrek aan financiering in tijden van crisis en daardoor deze crisis minder goed doorstaan (Zecchini, 2012; Sahin et al., 2011; Chow & Dunkelberg, 2011). Onderzoek in de productiesector toont aan dat kleine ondernemingen een meer volatiele groei in het aantal arbeidsplaatsen vertonen dan grote bedrijven, die aan een meer constante snelheid arbeidsplaatsen creëren (Lever, 1996). De bevindingen van Davis en Haltiwanger (1992) over jobcreatie en -destructie in dezelfde sector wijzen op meer turbulentie bij kleine ondernemingen. Terwijl de netto-groei van kleine ondernemingen ongeveer even hoog is als bij grote bedrijven, is er een hogere jobcreatie die gepaard gaat met een hogere jobdestructie. In sommige studies vindt men evenwel dat naast een hogere jobdynamiek ook de proportionele bijdrage aan de totale tewerkstelling groter is, in het bijzonder voor micro-ondernemingen (zie ook OECD, 1996). Van Praag en Vandersloot (2008) vatten het als volgt samen: "The conclusion is that small firms, and thus entrepreneurs, have a higher, but more volatile contribution to the generation of employment."

Specifiek voor de crisisperiode rijst de vraag of de crisis voor bepaalde ondernemingen harder toeslaat dan voor andere. Volgens Rauch *et al.* (2009) zijn KMO's ondernemender, en kan men dus zeggen dat ze wendbaarder zijn dan grote bedrijven. Vormt deze eigenschap een troef in het doorstaan van een periode van laagconjunctuur tijdens de economische en financiële crisis van 2008-2009? Of beïnvloedt het gebrek aan financieringsmogelijkheden de KMO's in Vlaanderen disproportioneel hard aangezien kleinere bedrijven vaak gezien worden als een groter investeringsrisico dan gevestigde waarden?

Samenvattend leert de internationale literatuur dat kleine en jonge ondernemingen meer dan gemiddeld vertegenwoordigd zijn onder de bedrijven die groeien en jobs creëren. Daar waar veel KMO's er dus in slagen om flexibel te reageren op de veranderende omgeving en algemene conjunctuur, zijn er vanzelfsprekend andere waar dit niet lukt. De werkgeversdynamiek is dan ook hoger binnen het KMO-segment, er zijn met andere woorden meer starters en stopzettingen. Ook de werkgelegenheidsdynamiek verschilt tussen KMO's en grote ondernemingen: er worden meer jobs gecreëerd, maar ook meer arbeidsplaatsen vernietigd. De volgende sectie geeft op basis van de DynaM-data een antwoord op de vraag welke invloed de crisisperiode heeft op de jobcreatie en –vernietiging in de Vlaamse KMO's. Door te differentiëren tussen grote, middelgrote, kleine en micro-ondernemingen ontstaat een fijnmaziger inzicht dan via een benadering van de KMO als containerbegrip (Zecchini, 2012).

4. Ondernemingsdynamiek bij KMO's

4.1. Plaats en belang van de KMO in Vlaanderen

Anno 2012-2013 waren er 138.229 ondernemingen met activiteiten in Vlaanderen met minder dan 200 werknemers, d.i. 98,9% van het totaal aantal ondernemingen met activiteiten in Vlaanderen. Zoals tabel 2 aantoont, behoort 82,8% van de ondernemingen in Vlaanderen tot de categorie van micro-ondernemingen, en 13,2% tot de categorie van kleine ondernemingen (10 tot 49 werknemers).

Aantal ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte							
Bedrijfsgrootte	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
<10	118.979	119.111	118.737	118.380	118.341	117.020	115.622
10 tot 49	18.395	18.665	18.685	18.568	18.665	18.649	18.489
50 tot 199	3.859	3.944	4.000	4.056	4.062	4.093	4.118
>200	1.344	1.396	1.399	1.407	1.448	1.467	1.494
Totaal	142.577	143.116	142.821	142.411	142.516	141.229	139.723

Procentueel aandeel ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte							
Bedrijfsgrootte	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
<10	83,4%	83,2%	83,1%	83,1%	83,0%	82,9%	82,8%
10 tot 49	12,9%	13,0%	13,1%	13,0%	13,1%	13,2%	13,2%
50 tot 199	2,7%	2,8%	2,8%	2,8%	2,9%	2,9%	2,9%
>200	0,9%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,1%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 2: Verdeling van aantal ondernemingen naar bedrijfsgrootte in absolute aantallen en percentages, Vlaanderen, 2006-2013

Volgens de gehanteerde criteria voor o.m. het aanvragen van KMO-subsidies, waar de cesuur ligt op 50 werknemers, komt dus niet minder dan 96,0% van alle ondernemingen in Vlaanderen ervoor in aanmerking. Tabel 2 leert verder dat de verhouding tussen het aantal kleine en grote ondernemingen ongeveer constant blijft over de jaren heen.

In termen van arbeidsplaatsen leggen de grote, multiregionale ondernemingen met activiteiten in Vlaanderen gewicht in de schaal. Dat blijkt uit de verdeling van multiregionale, resp. uniregionale ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte.

Aantal arbeidsplaatsen	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Multiregionale ondernemingen	1.079.617	1.090.287	1.078.646	1.115.736	1.095.489	1.068.876	1.076.098
<10	2.031	1.070	1.041	2.142	1.648	790	1.771
10 tot 49	15.957	15.161	14.346	16.258	15.570	12.837	15.533
50 tot 199	47.143	46.663	45.893	51.930	49.347	43.419	48.274
>200	1.014.487	1.027.394	1.017.367	1.045.406	1.028.925	1.011.830	1.010.521
Uniregionale ondernemingen	1.300.777	1.354.460	1.363.321	1.346.492	1.374.083	1.393.058	1.378.487
<10	307.924	309.744	309.405	308.720	309.402	306.634	301.656
10 tot 49	362.492	370.256	371.299	365.635	368.621	371.410	365.440
50 tot 199	264.795	275.137	282.701	281.157	282.659	291.454	289.725
>200	365.567	399.325	399.917	390.981	413.402	423.560	421.666
Totaal	2.380.394	2.444.747	2.441.967	2.462.228	2.469.571	2.461.934	2.454.585

Tabel 3: Aantal arbeidsplaatsen in multiregionale en uniregionale ondernemingen in Vlaanderen naar bedrijfsgrootte, 2006-2013

Uit de evolutie in tabel 3 blijkt dat KMO's in Vlaanderen relatief goed standhielden tijdens de eerste arbeidsmarktdip (2008-2009). Het waren vooral de multiregionale grote ondernemingen die arbeidsplaatsen verloren. De tweede crisisperiode 2011-2013 breekt echter dit patroon van standhoudende KMO's. Vooral de allerkleinste multi- en uniregionale ondernemingen (<10 werknemers) en kleine multiregionale ondernemingen (10 tot 49 werknemers) verloren arbeidsplaatsen. Bij de grote ondernemingen (meer dan 200 werknemers) zien we een verschillend beeld voor de multiregionale ondernemingen en uniregionale ondernemingen. Terwijl de uniregionale grote ondernemingen in Vlaanderen fors aangroeiden vanaf 2010-2011, laten de multiregionale grote ondernemingen met activiteiten in Vlaanderen sinds 2009-2010 een opeenvolgend verlies in arbeidsplaatsen optekenen.

4.2. Evolutie van starters en stopzettingen

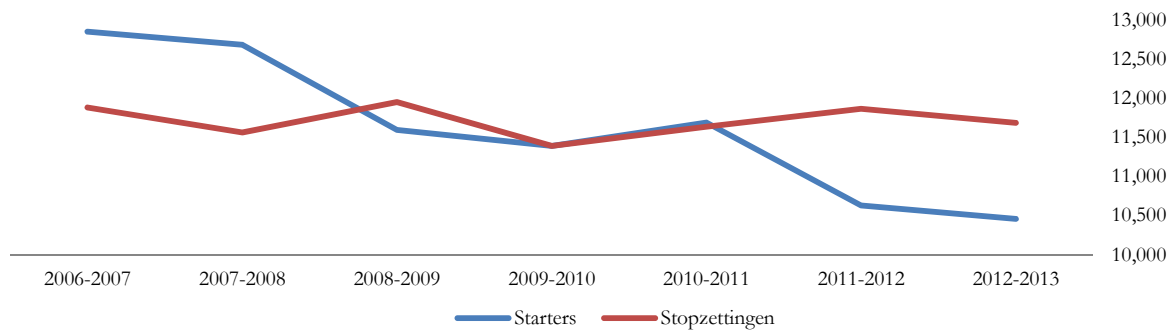
Voor de trendanalyse van de dynamiek op werkgeversniveau volgen we in deze paper de door DynaM gedefinieerde concepten:

- Een *werkgever of onderneming* is een onderneming die minstens één werknemer in dienst heeft (had) tijdens de referentieperiode. Omdat DynaM enkel betrekking heeft op ondernemingen die werkgever zijn, worden de termen 'onderneming' en 'werkgever' als synoniem gebruikt.
- Een *starter* is een nieuwe werkgever die nieuwe arbeidsplaatsen creëert. De start van een onderneming als werkgever kan plaats vinden enige tijd na de start van de economische activiteiten van een onderneming.
- Een *stopzetting* is een bestaande werkgever waar alle arbeidsplaatsen worden vernietigd. De stopzetting van een onderneming als werkgever betekent niet noodzakelijk de stopzetting van alle economische activiteiten van de onderneming.
- Starters als werkgever en stopzettingen als werkgever geven samen de dynamiek op het niveau van de werkgever of de *ondernemingsdynamiek* weer.

De onderzoeksvragen zijn tweërlei: 1) hoe evolueert het aantal starters en stopzettingen bij de Vlaamse KMO's in de periode 2006-2013? en 2) welke zijn de sectorale verschillen inzake ondernemingsdynamiek bij KMO's?

Figuur 1 brengt het aantal gestarte en stopgezette KMO's werkzaam in Vlaanderen in kaart voor de periode 2006 tot en met 2013.

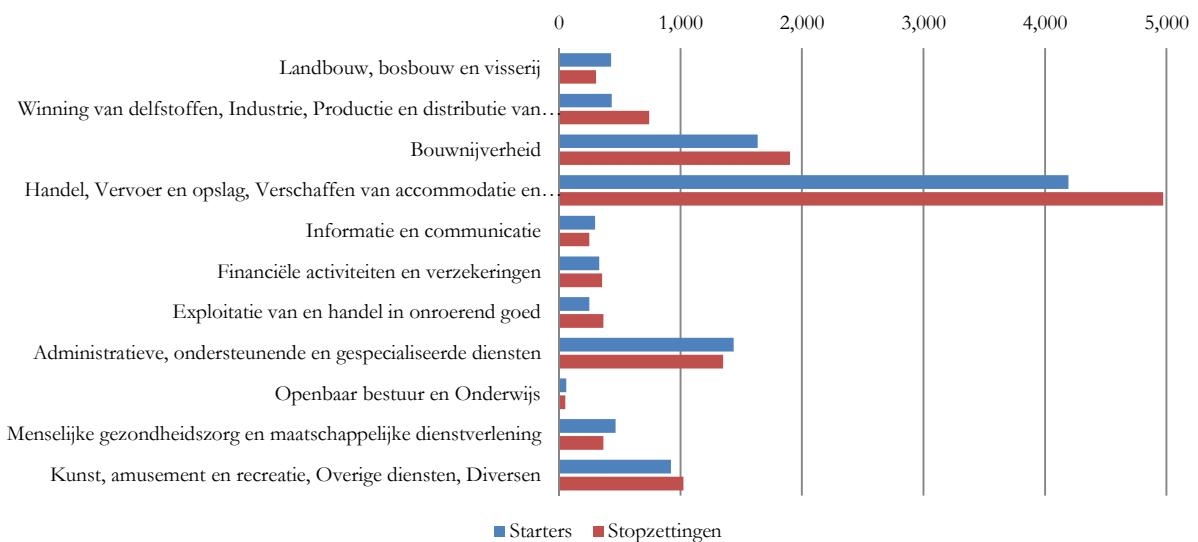
Figuur 1: Aantal startende en stopgezette ondernemingen, KMO's, Vlaanderen, 2006-2013

De evolutie van de ondernemingsdynamiek markeert het begin van de crisisperiode in 2008-2009, met meer stopzettingen dan startende ondernemingen. Vanaf 2009 treedt er een zekere stabilisatie op, maar tot en met de periode 2010-2011 waren er nog steeds substantieel minder startende ondernemingen dan voor de crisis (11.689 tegenover 12.687 starters in 2007-2008). Het aantal startende ondernemingen zakte zelfs nog verder weg tussen 2011 en 2013 (tot 10.500 starters in 2012-2013), terwijl het aantal stopzettingen in 2011-2012 het cijfer van 2008-2009 evenaart (bijna 12.000 stopzettingen). Deze cijfers reflecteren het verlies van arbeidsplaatsen in de tweede crisisperiode tussen 2011 en 2013, te wijten aan een opmerkelijke val in de jobcreatie (Struyven, Bulté & Coomans, 2014).

Vervolgens laten de DynaM-gegevens toe om het aantal starters en stopzettingen uit te splitsen naar de verschillende sectoren (zie figuur 2 en 3). Bij het interpreteren van de gegevens zijn de absolute aantallen van belang, maar ook het aandeel van deze start- en stopzettingbewegingen tegenover de totale omvang van de sector. Met betrekking tot de absolute aantallen in figuur 2 blijkt de sector Handel, Logistiek en Horeca verantwoordelijk te zijn voor een belangrijk deel van de start- en stopbewegingen, terwijl sectoren als Openbaar Bestuur en Onderwijs logischerwijs een veel lagere absolute ondernemingsdynamiek vertonen.

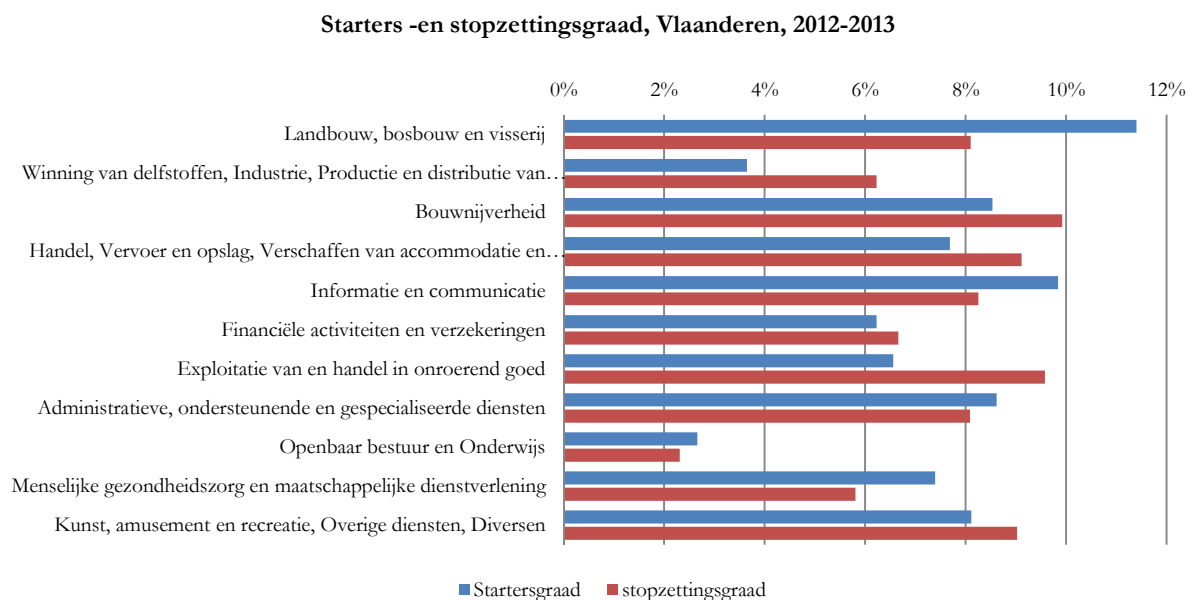
Figuur 2: Aantal starters en stopzettingen (starters en stopzettingen als werkgever) bij de KMO's in Vlaanderen, 2012-2013

De relatieve start- en stopzettinggraden zoals voorgesteld in figuur 3 geven een beeld van het belang van deze start- en stopbewegingen in verhouding tot de totale grootte van de sector. Voor de sector Land-

Bosbouw en Visserij zien we dat er weer meer starters dan stopzettingen waren in 2012-2013. De industriële sectoren, de handel en horeca, de vastgoedsector, de bouwnijverheid en in mindere mate de financiële sector worden gekenmerkt door een hogere stopzettingsgraad t.o.v. de startersgraad (resultierend in een lager aantal ondernemingen in deze sectoren). Omgekeerd groeide het aantal werkgevers in de Administratieve en Ondersteunende Diensten (waaronder ook de uitzendarbeid ressorteert), Informatie en Communicatie en Maatschappelijke dienstverlening en Gezondheidszorg.

Figuur 3: Startersgraden en stopzettingsgraden per sector bij de KMO's in Vlaanderen, 2012-2013

Nieuwe bedrijven zijn meestal klein (Picot & Dupuy, 1998). Kleine bedrijven kennen de sterkste groei in relatieve termen. Men moet immers bijna noodzakelijkerwijs klein beginnen. Tabel 4 brengt het aandeel starters en stopzettingen in kaart voor de Vlaamse KMO's opgedeeld naar bedrijfsgrootte.

Bedrijfsgrootte	Aantal starters	% van totaal aantal starters	Aandeel starters (%) tegenover totaal aantal ondernemingen van zelfde grootteklasse	Aantal stopzettingen	% van totaal aantal stopzettingen	Aandeel stopzettingen (%) tegenover totaal aantal ondernemingen van zelfde grootteklasse
<10	10.290	98,37%	9,02%	11372	97,30%	9,96%
10 tot 49	165	1,58%	0,89%	289	2,47%	1,56%
50 tot 199	5	0,05%	0,12%	26	0,22%	0,63%
>200	0	0,00%	0,00%	0	0,00%	0,00%

Tabel 4: Aandeel starters en stopzettingen bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2012-2013

Zoals tabel 4 toont, is het aandeel starters en stopzettingen binnen de totale groep van ondernemingen van dezelfde grootteklasse veel groter bij de micro-ondernemingen. Terwijl er tussen 2012 en 2013 9,02% micro-ondernemingen zijn gestart, zijn er tegelijkertijd 9,96% verdwenen. Ook voor de groep van kleine ondernemingen (10 – 49 werknemers) is de impact van de stopzettingen groter dan de impact van de starters. Middelgrote en grote ondernemingen die hun activiteiten stopzetten komen veel minder voor. De kans op een stopzetting neemt sterk af naarmate de onderneming groter is geworden.

5. Jobdynamiek bij KMO's

5.1. Evolutie van jobcreatie en -destructie

De concepten voor de trendanalyse van de jobdynamiek, gebaseerd op de DynaM-dataset, zijn de volgende:

- Een *job* is een arbeidsplaats bij een werkgever die wordt ingevuld door één werknemer. Er wordt hierbij geen onderscheid gemaakt tussen voltijdse en deeltijdse jobs. Het is mogelijk dat werknemers meerdere jobs tegelijk uitoefenen bij verschillende werkgevers, er zijn in België immers iets meer jobs dan werknemers.
- *Jobcreatie* is de som van de netto-toename van het aantal jobs in groeiende ondernemingen en het aantal jobs dat werd gecreëerd bij startende werkgevers
- *Jobdestructie* is de som van de netto-afname van het aantal jobs in krimpende ondernemingen en het aantal jobs dat verdwenen is bij stopgezette werkgevers.
- *Jobcreatie- en jobdestructiegraad* = de procentuele verhouding tussen de respectievelijke jobcreatie en -destructie en het totaal aantal arbeidsplaatsen.

Ieder jaar worden er nieuwe jobs gecreëerd en bestaande jobs vernietigd. Tabel 5 geeft een overzicht van de jobcreatie en -destructie bij de Vlaamse KMO's voor de periode tussen 2006 en 2013, en dit per bedrijfsgrootte. Voor de uniregionale KMO's, actief in Vlaanderen, ligt het hoogste niveau van jobcreatie én van jobdestructie bij de micro-ondernemingen. Dat is zo voor de hele geobserveerde periode. De Vlaamse KMO's, althans als het gaat om enkel in Vlaanderen actieve bedrijven, vertonen de grootste jobdynamiek.

Jobcreatie	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013
Uniregionale ondernemingen in Vlaanderen							
<10	53.018	52.097	46.860	47.020	48.376	44.071	42.235
10 tot 49	32.477	33.930	26.848	26.361	29.864	26.341	23.620
50 tot 199	18.285	19.419	15.107	15.350	16.422	15.351	13.132
>200	14.242	17.496	13.551	13.806	17.076	13.605	10.147
Totaal	118.022	122.942	102.366	102.537	111.738	99.368	89.134
Multiregionale ondernemingen met vestiging(en) in Vlaanderen							
<10	289	185	138	285	224	69	241
10 tot 49	1.322	1.448	930	1.215	1.215	876	957
50 tot 199	2.278	3.217	1.803	2.049	2.390	1.718	1.646
>200	24.507	41.202	16.390	27.774	20.273	8.452	10.971
Totaal	28.396	46.052	19.261	31.323	24.102	11.115	13.815
Jobdestructie							
Jobdestructie	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013
Uniregionale ondernemingen in Vlaanderen							
<10	45.071	44.998	46.184	43.733	44.522	46.899	44.686
10 tot 49	23.542	22.995	28.160	24.716	23.487	25.857	25.653
50 tot 199	11.024	8.538	16.145	11.710	9.104	12.363	14.222
>200	6.771	8.779	16.149	12.158	8.698	6.812	8.869
Totaal	86.408	85.310	106.638	92.317	85.811	91.931	93.430
Multiregionale ondernemingen met vestiging(en) in Vlaanderen							
<10	354	103	180	359	225	124	320
10 tot 49	1.154	1.135	1.324	1.365	1.056	1.011	1.369
50 tot 199	2.180	2.101	2.704	2.222	1.300	1.497	2.435
>200	13.684	17.678	36.993	16.758	14.414	33.827	25.252
Totaal	17.372	21.017	41.201	20.704	16.995	36.459	29.376

Tabel 5: Jobcreatie en jobdestructie bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2006-2013

Markant is de evolutie van de jobdynamiek tijdens de crisis. Vanaf 2008-2009 is er jaarlijks minder jobcreatie in vergelijking met de pre-crisisperiode, met een duidelijk recent dieptepunt in 2012-2013. Deze neerwaartse

trend inzake jobcreatie situeert zich binnen alle bedrijfsgroottes, al valt op dat er vooral bij de grote en bij de middelgrote ondernemingen minder jobs gecreëerd worden ten opzichte van de pre-crisisperiode. Tussen 2007-2008 en 2012-2013 valt de jobcreatie bij uniregionale grote ondernemingen (>200 werknemers) terug met maar liefst 44%, tegenover een terugval van ‘slechts’ 19% bij de allerkleinste uniregionale ondernemingen (<10 werknemers). Bij de groep van multiregionale ondernemingen is dit effect nog duidelijker zichtbaar. De grootste multiregionale ondernemingen, ook actief in Vlaanderen, zagen het aantal nieuw gecreëerde jobs met liefst 55% terugvallen tussen 2006-2007 en 2012-2013. De kleinste en kleinere bedrijven slagen erin hun jobcreatie minder scherp te zien terugvallen tijdens de crisis.

Bij de jobdestructie kan men een omgekeerd patroon observeren, met een hogere vernietiging van jobs in 2008-2009. Hier valt wel op dat de jobdestructie bij micro-ondernemingen vrij constant blijft en zelfs daalde tot 2010-2011, terwijl vooral grote en middelgrote ondernemingen – zowel de uniregionale als de multiregionale - een sterke stijging in de jobdestructie vertonen tijdens de crisissen van 2008-2009 en 2011-2013. De kleinste en kleinere bedrijven slagen erin hun jobdestructie beter onder controle te houden tijdens de crisis.

Opnieuw is het moeilijk om een uitspraak te doen over deze absolute aantallen zonder rekening te houden met de omvang van het aantal arbeidsplaatsen binnen elke grootteklasse. Tabel 6 bevat de jobcreatie- en jobdestructiegraden. Het patroon in deze tabel is tot op zekere hoogte verschillend van de absolute aantallen hierboven. Algemeen genomen geldt: hoe kleiner de onderneming, hoe meer jobcreatie maar ook hoe meer jobdestructie⁵. De micro-ondernemingen dragen bovendien disproportioneel bij tot deze dynamiek: zij vermenigvuldigen twee of meer keer de dynamiek van kleine ondernemingen, en dit voor zowel jobcreatie als jobdestructie. Multiregionale ondernemingen, vaak grotere bedrijven, blijken ook minder dynamisch dan uniregionale ondernemingen. We zien verder ook opnieuw duidelijk de impact van de crisisperiode 2008-2009 en 2011-2013. De laatste en meest recente jaargegevens met betrekking tot de relatieve jobcreatiegraden bevinden zich nog niet op het niveau van 2006-2007, maar ook de jobdestructiegraad ligt nog iets lager.

---

⁵ Een methodologische kanttekening : in de DynaM-methodologie wordt de cut-off waarde voor de employee flow methode gelegd bij 5 werknemers, conform internationale toepassingen (Van Mellaert *et al.*, 2013). Dit kan wel tot gevolg hebben dat zowel het aantal starters als de jobcreatie bij de micro-ondernemingen van minder dan 5 werknemers nog licht overschat zijn.

Jobcreatiegraad	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Uniregionale ondernemingen in Vlaanderen							
<10	17,2%	16,8%	15,1%	15,2%	15,6%	14,4%	14,0%
10 tot 49	9,0%	9,2%	7,2%	7,2%	8,1%	7,1%	6,5%
50 tot 199	6,9%	7,1%	5,3%	5,5%	5,8%	5,3%	4,5%
>200	3,9%	4,4%	3,4%	3,5%	4,1%	3,2%	2,4%
Multiregionale ondernemingen met vestiging(en) in Vlaanderen							
<10	14,2%	17,3%	13,3%	13,3%	13,6%	8,7%	13,6%
10 tot 49	8,3%	9,6%	6,5%	7,5%	7,8%	6,8%	6,2%
50 tot 199	4,8%	6,9%	3,9%	3,9%	4,8%	4,0%	3,4%
>200	2,4%	4,0%	1,6%	2,7%	2,0%	0,8%	1,1%

Jobdestructiegraad	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Uniregionale ondernemingen in Vlaanderen							
<10	14,6%	14,5%	14,9%	14,2%	14,4%	15,3%	14,8%
10 tot 49	6,5%	6,2%	7,6%	6,8%	6,4%	7,0%	7,0%
50 tot 199	4,2%	3,1%	5,7%	4,2%	3,2%	4,2%	4,9%
>200	1,9%	2,2%	4,0%	3,1%	2,1%	1,6%	2,1%
Multiregionale ondernemingen met vestiging(en) in Vlaanderen							
<10	17,4%	9,6%	17,3%	16,8%	13,7%	15,7%	18,1%
10 tot 49	7,2%	7,5%	9,2%	8,4%	6,8%	7,9%	8,8%
50 tot 199	4,6%	4,5%	5,9%	4,3%	2,6%	3,4%	5,0%
>200	1,3%	1,7%	3,6%	1,6%	1,4%	3,3%	2,5%

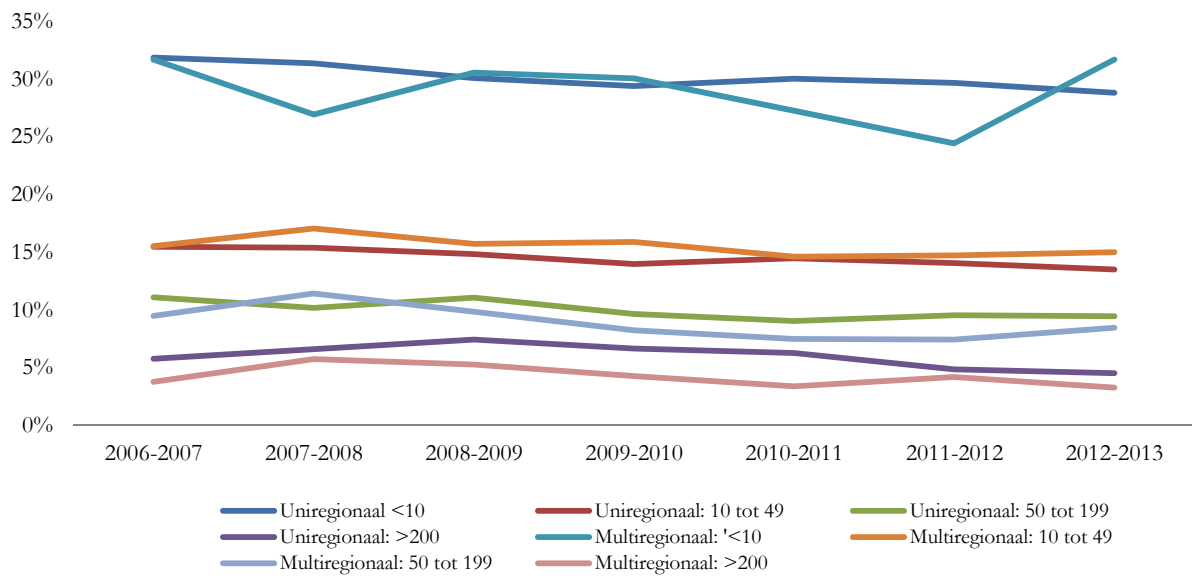
Tabel 6: Jobcreatie- en jobdestructiegraden bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2006-2013

Wanneer zowel de jobcreatie als de jobdestructie hoger zijn bij kleine ondernemingen, moet dit gegeven ook zichtbaar worden in de totale jobdynamiek. De dynamiek op het niveau van jobs wordt immers gedefinieerd op basis van de som van de jobcreatie en de jobdestructie in het referentiejaar, en dit voor elk van de grootteklassen. We werken opnieuw met percentages om rekening te houden met de verschillen in omvang tussen elk van de categorieën. Figuur 4 geeft de totale jobdynamiek weer binnen de verschillende bedrijfsgroottes doorheen de geobserveerde periode.

Het resultaat is duidelijk, hoe groter de onderneming hoe minder jobdynamiek. Zoals in de vorige paragraaf toegelicht vertonen micro-ondernemingen duidelijk grotere schommelingen in het aantal jobs, en ze hebben dus bijgevolg ook een veel hogere totale dynamiek. Dit kan belangrijke consequenties hebben voor deze micro-ondernemingen aangezien men kan beargumenteren dat de kost om personeel aan te werven en op te leiden relatief gezien groter is naarmate de totaalgrootte van het bedrijf kleiner wordt. Het is voorts mogelijk dat middelgrote en grote bedrijven meer gebruik kunnen maken van interne verschuivingen van personeelsleden, waardoor op het niveau van de onderneming op jaarbasis geen jobs vernietigd moeten worden en geen nieuwe job gecreëerd⁶. We zien ook dat de totale jobdynamiek zo goed als constant blijft gedurende de verschillende jaren, enkel voor micro-ondernemingen is een licht dalende trend merkbaar.

⁶ De DynaM-data laten niet toe om interne verschuivingen binnen eenzelfde onderneming in kaart te brengen.

Figuur 4: Totale jobdynamiek bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, in percentages (op basis van de som van jobcreatie- en jobdestructiegraden), 2006-2013

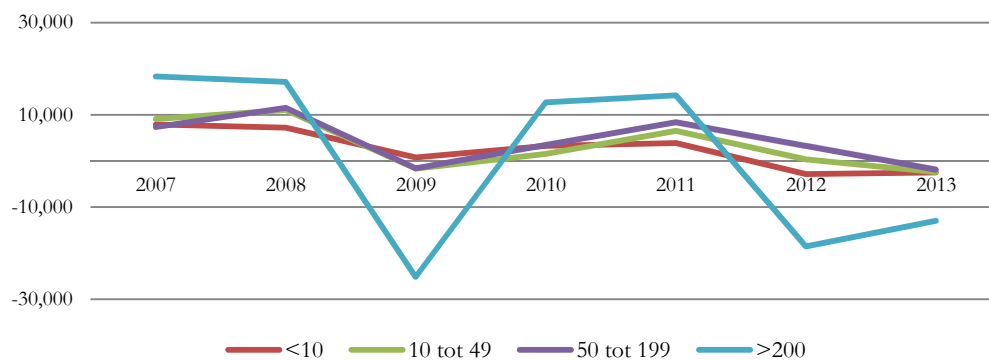

5.2. Bijdrage tot de netto-tewerkstellingsgroei

Een volgende onderzoeksvraag is of KMO's een grotere bijdrage hebben aan de netto-tewerkstellingsgroei in Vlaanderen? Is dit ook het geval tijdens de crisis ?

Figuur 5 geeft voor de verschillende grootteklassen de evolutie weer van de netto-tewerkstellingsevolutie in absolute en relatieve aantallen. Het cijfer voor de netto-evolutie is het verschil tussen de jobcreatie en de jobdestructie in hetzelfde jaar. De grafiek bevestigt de sterkere volatiliteit bij de grote ondernemingen in Vlaanderen, terwijl de micro-ondernemingen het minst fluctueren.

Figuur 5: Netto-tewerkstellingsevolutie (verschil tussen jobcreatie en jobdestructie) bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2007-2013

Voor alle grootteklassen krimpt de netto-tewerkstelling tijdens de eerste dip in 2008-2009 en de tweede dip in 2011-2013. Maar het zijn vooral de grote ondernemingen die in de eerste dip zorgden voor een daling in de werkgelegenheid, terwijl micro-ondernemingen het er beter vanaf brachten. Tijdens de tweede dip in 2011-2013 zijn niet alleen de grote ondernemingen, maar ook de micro-ondernemingen er het slechtst af. De middelgrote ondernemingen (50 tot 199 werknemers) houden relatief nog iets beter stand. Merk op dat de tweede tewerkstellingscrisis langer duurt in vergelijking met de plotse en korte terugval in tewerkstelling tijdens de eerste dip. De volgende tabel verfijnt dit beeld door op te splitsen voor uniregionale en multiregionale ondernemingen actief in Vlaanderen.

Tabel 7: Netto-tewerkstellingsevolutie (verschil tussen jobcreatie en jobdestructie) bij de Vlaamse KMO's naar bedrijfsgrootte, 2006-2013

Netto-tewerkstellingsevolutie	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Uniregionale ondernemingen in Vlaanderen							
<10	2,6%	2,3%	0,2%	1,1%	1,2%	-0,9%	-0,8%
10 tot 49	2,5%	3,0%	-0,4%	0,4%	1,7%	0,1%	-0,6%
50 tot 199	2,7%	4,0%	-0,4%	1,3%	2,6%	1,0%	-0,4%
>200	2,0%	2,2%	-0,6%	0,4%	2,0%	1,6%	0,3%
Multiregionale ondernemingen met vestiging(en) in Vlaanderen							
<10	-3,2%	7,7%	-4,0%	-3,5%	-0,1%	-7,0%	-4,5%
10 tot 49	1,1%	2,1%	-2,7%	-0,9%	1,0%	-1,1%	-2,7%
50 tot 199	0,2%	2,4%	-2,0%	-0,3%	2,2%	0,5%	-1,6%
>200	1,1%	2,3%	-2,0%	1,1%	0,6%	-2,5%	-1,3%

Uit tabel 7 blijkt dat uniregionale micro-ondernemingen voordien nooit een negatieve evolutie hebben gekend tot de tweede tewerkstellingscrisis in 2011-2012 (-0.9%) en 2012-2013 (-0.8%). De groep van multiregionale ondernemingen met één of meer vestigingen in Vlaanderen laten negatievere nettoresultaten optekenen dan de groep van uniregionale ondernemingen. Dit bevestigt de analyse op basis van de bruto-jobstromen. De DynaM cijfers laten toe om de evolutie van de werkgelegenheid binnen de verschillende sectoren in kaart te brengen (zie tabel 8).

Sector	Totaal aantal KMO's in Vlaanderen	Totaal aantal jobs bij KMO's	Netto-evolutie voor de Vlaamse KMO's
Land- en bosbouw, Visserij	3.764	19.025	2%
Industrie, Winning delfstoffen, Productie en distributie van ...	11.927	178.900	-5%
Bouwnijverheid	19.164	117.899	-4%
Handel, Vervoer en Opslag, Verschaffen van accommodatie en maaltijden	54.566	362.533	-2%
Informatie en communicatie	3.029	276.65	4%
Financiële activiteiten en verzekeringen	5.316	24.232	1%
Exploitatie en handel in onroerend goed	3.811	9.533	2%
Administratieve, ondersteunende en gespecialiseerde diensten	16.696	124.617	5%
Openbaar bestuur en Onderwijs	2.294	24.579	-1%
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6.302	77.320	4%
Kunst, amusement en recreatie, Overige diensten, Diversen	11.360	48.840	-1%

Tabel 8: Jobcreatie, jobdestructie en netto-tewerkstellingsevolutie bij de Vlaamse KMO's (<200 werknemers) naar sector, 2012-2013

Bij wijze van referentiepunt geven we in de eerste en tweede kolom steeds het aantal KMO's actief als werkgever binnen de sector, en het aantal KMO-jobs binnen de sector. Jobcreatie- en destructiegraden werden berekend op sectorniveau, d.w.z. met het totaal aantal arbeidsplaatsen bij KMO's binnen een

bepaalde sector in de noemer. Het verschil tussen beide maten geeft de netto-tewerkstellingsevolutie opgesplitst per sector.

Konings, Persyn & Torfs (2012) komen tot de bevinding dat de Belgische arbeidsmarkt een relatief grote terugval kende in het aandeel van de industrie in de totale werkgelegenheid gedurende de periode 2008-2011. Dit verlies werd wel gecompenseerd door groei in o.a. de dienstensector en de overheidsdiensten zoals publieke administraties, gezondheidszorg, onderwijs en defensie. Ook de sectoren handel en ICT droegen in belangrijke mate bij aan de totale tewerkstelling. Voor de jaren 2011 tot 2013 kunnen we op basis van DynaM-data zien dat de netto werkgelegenheidsevolutie sterk verschilt per sector, met slechts een erg klein aantal sectoren die groeien en alle andere sectoren die een netto-krimp in de werkgelegenheid vertonen. De sector Administratieve, Ondersteunende en Gespecialiseerde dienstverlening draagt sterk bij tot de tewerkstelling in de periode 2012-2013 (+5%). Ook de sector van de Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening doet het goed (+4%). Een negatieve netto-evolutie doet zich voor binnen de sector van de Openbaar Bestuur en Onderwijs (-1%), Handel en Horeca (-2%), Bouw (-4%) en Industrie (-5%).

6. Een gebalanceerde maat voor absolute en relatieve trends⁷

6.1 Introductie

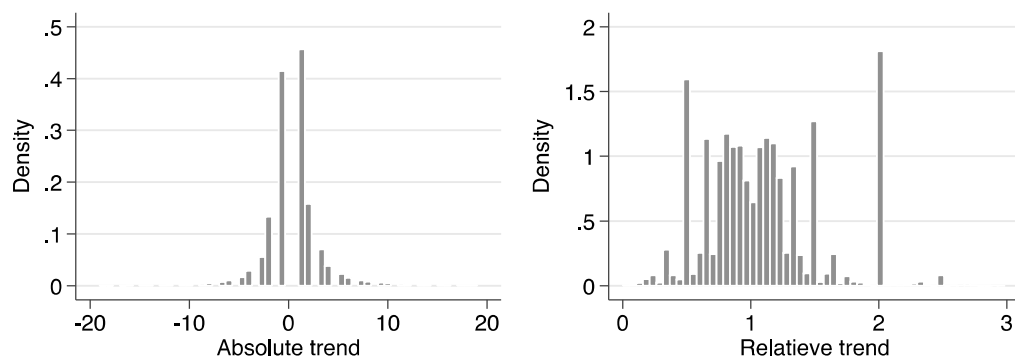
In de vorige sectie lieten we reeds ons licht schijnen op de bijdrage van grote en kleine bedrijven tot de netto-tewerkstellingsgroei. Uit een eerste beschrijvende analyse van de cijfers concludeerden we dat de grote bedrijven in absolute termen een grotere jobgroei kennen. Als echter relatieve termen worden gebruikt (jobcreatiegraad of jobdestructiegraad) dan stellen we vast dat de kleinste bedrijven een hogere dynamiek kennen en een hogere relatieve jobgroei laten optekenen. De kernvraag in deze sectie is of het mogelijk is een maat te construeren voor de groei van de tewerkstelling op bedrijfsniveau die onafhankelijk is van de grootte van de onderneming en die erin slaagt om de relatieve groei en absolute groei evenwichtig in rekening te brengen. Dit economisch probleem werd eerder al benaderd door Birch (1987), waarop werd voortgebouwd door o.m. Almus (2002), Scholten (2006) en Geurts (2008). In deze paper daarentegen stellen we een nieuwe, gebalanceerde groei-index voor, de BART-index ('Balancing Absolute and Relative Trends').

De twee meest courante manieren om groei uit te drukken zijn de absolute groei en de relatieve groei. Het ligt voor de hand dat beide in grote mate afhangen van de schaal van het bedrijf: een klein bedrijf kan gemakkelijker het aantal werknemers verdubbelen dan een groot bedrijf. Een belangrijke reden hiervoor is dat een bedrijf zijn schaal aanpast tot deze optimaal is voor de vraag op een bepaalde markt, maar in de regel altijd klein moet beginnen. Daarom opteert men er in de statistieken vaak voor om de leeftijd van een onderneming mee in rekening te brengen (Goedhuys & Sleuwaegen, 2013). Een tweede reden is dat het arbeidsaanbod in een werknemerssegment niet onbeperkt is. Figuur 6 toont de verdeling voor de absolute en relatieve trends afzonderlijk, waaruit meteen 'spikes' zichtbaar zijn in deze laatste verdeling (aan beide zijden van groeifactor 1) omwille van de aangehaalde redenen.

---

⁷ Met dank aan Bart Capéau met wie dit idee eerst ontwikkeld werd in het kader van het FP7 project Walqing (Vandekerckhove *et al.*, 2010), en die ook voor de toepassing op bedrijfsniveau waardevolle commentaren heeft gegeven.

Figuur 6: Verdeling van absolute en relatieve trends

Als gevolg van deze afhankelijkheid is het onmogelijk om het jobcreatievermogen van ondernemingen van verschillende grootte met elkaar te vergelijken. Onderstaande tabellen illustreren dit probleem: absolute groei (in absolute termen) is steeds groter in de categorie ondernemingen met meer dan 250 werknemers, terwijl relatieve groei (of groei in procenten) steeds groter is in de categorie kleine ondernemingen. De correlatie tussen absolute en relatieve groei is slechts $r = 0,203$. De oplossing die wij hier naar voor brengen stelt als voornaamste criterium een gebalanceerde maat voor van absolute en relatieve trends, een maat die gelijk gecorreleerd moet zijn met zowel absolute als relatieve groei. Dergelijke BART-index geeft dan het 'groei-vermogen' weer dat even groot kan zijn voor grote en kleine ondernemingen en uitgedrukt wordt met een score tussen -1 en 1.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
-10	0,16	0,16	0,09	0,18	0,13	0,10
10-49	0,35	0,51	0,02	0,28	0,29	0,04
50-249	1,39	2,46	-0,13	7,61	1,71	0,75
250+	7,20	22,90	-11,18	1,48	8,40	-24,94

Tabel 9: Gemiddelde absolute groei volgens grootteklasse in voorgaand jaar (België, 2007-2012)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
-10	11,23%	10,93%	8,36%	10,90%	9,85%	8,37%
10-49	1,66%	2,45%	-0,20%	2,06%	1,45%	0,05%
50-249	1,48%	2,77%	0,03%	3,52%	1,68%	0,80%
250+	1,27%	2,17%	-1,03%	-0,11%	0,61%	1,50%

Tabel 10: Gemiddelde relatieve groei volgens grootteklasse in voorgaand jaar (België, 2007-2012)

We baseren ons voor de ontwikkeling van deze maat op de DynaM-data voor de periode 2006-2012 voor België. Zoals reeds aangegeven, zijn dit volledige gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid, met een correctie voor administratieve artefacten, zoals het wijzigen van het RSZ-nummer van een onderneming of herstructureringen die niet leiden tot banenverlies maar waarbij werknemers van de ene onderneming collectief in een andere onderneming worden ondergebracht. Voor deze toepassing gaan we in concreto de bedrijven die in jaar t een groei laten optekenen vergelijken met de relevante eenheid in jaar $t-1$. Indien er een 'event' plaatsvond, zal de groei uitgedrukt worden ten opzichte van de fictieve bedrijfseenheid in het voorafgaande jaar. Over de gehele periode zijn er gemiddeld 215.712 bedrijven in de populatie, en noteren we over de volledige periode 9.064 events die zonder correctie tot foutieve groeicijfers zouden leiden.

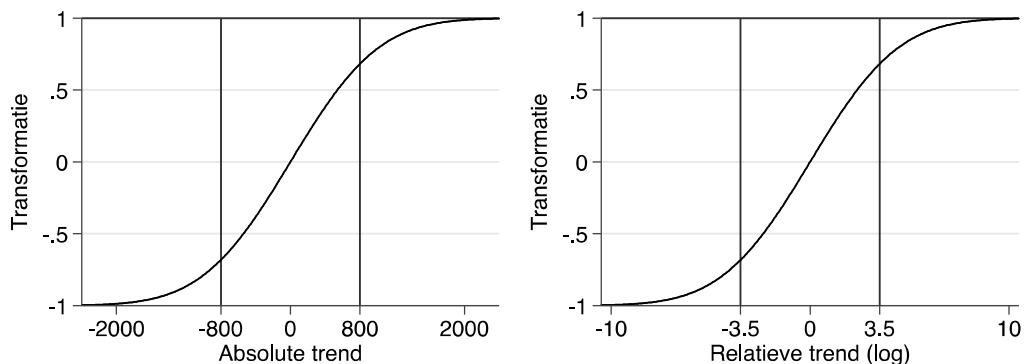
6.2 Methode

De gebalanceerde groei-index dient aan een aantal voorwaarden te voldoen om op een gelijkaardige wijze gebruikt te kunnen worden als de conventionele uitdrukkingen.

- *Criterion A.* De maat moet een gelijke correlatie hebben met absolute en relatieve trends.
- *Criterion B.* De maat moet positief zijn als het bedrijf groeit, negatief als het krimpt, en nul bij geen verandering.
- *Criterion C.* De maat moet begrensd zijn. Ter vergelijking: de ondergrens van relatieve groei is 0, en bij een normalisatie, die neutraal is voor correlaties, is absolute groei begrensd tussen -1 en 1.

De constructie van een gebalanceerde groei-index gaat in twee stappen: eerst transformeren we de absolute en relatieve trends, vervolgens wegen we beide indices zodat de composiet-indicator met beide even sterk correleert. De transformatie gebeurt voor beide trends analoog, nadat we eerst de log van de relatieve groei hebben genomen. We gaan uit van het principe dat de schaal van elke maat behouden moet blijven, d.w.z. er is een cardinaal begrip van verschillen, geen ranginterpretatie. Omdat de maten echter begrensd moeten zijn krijgt de transformatie de volgende vorm: we bootsen een lineaire transformatie (normalisatie) na gebruikmakend van het feit dat een normaalverdeling quasi-lineair is tussen het 20ste en het 80ste percentiel. De meest extreme groei laten we daarvoor overeenkomen met deze percentielwaarden. Om deze waarden te bepalen nemen we de gemiddelde groei van de twintig sterkst groeiende en sterkst dalende ondernemingen, nadat *outliers* geweerd zijn uit deze groep op basis van Cook's d (grenswaarde $4 \frac{4}{n \cdot t}$). Bijvoorbeeld, de gemiddelde daling van de tewerkstelling bij de krimpende ondernemingen is -754,23 en de gemiddelde stijging is 816,34. Afgerond in honderdtallen zetten we daarom de kwintielen van de normaalverdeling op -800 en 800. Daarom leiden we de verdeling af op basis van deze punten, delen we de geobserveerde groeicijfers door de afgeleide standaardafwijking, en inverteren ten slotte de verdeling. Merk op dat er, intentioneel, geen verband is met de dichtheid van de verdeling. Extreme cases binnen de top 20 op elke maat en aan elke zijde kunnen weliswaar een score bekomen die lager of hoger is dan bepaald in het lineaire gedeelte van de verdeling, hoewel begrensd tussen -1 en 1 (criterium C), maar zijn zeer zeldzaam. Met andere woorden: de transformatie is de facto een normalisatie, maar voor de zeer extreme cases wijken we hiervan af om de correlaties niet te vertekenen. Onderstaande figuur illustreert de beide transformaties.

Figuur 7: Transformatie van de absolute en relatieve trends

In de tweede stap wegen we de twee trends om tot een index te komen. De specificatie van de BART-index is gegeven door de volgende formule:

$$BART_{ut} = \text{signum}(AT_{ut}) \cdot |AT_{ut}|^{\alpha} \cdot |RT_{ut}|^{1-\alpha}$$

Met $AT_{ut} = E_{ut} - E_{ut-1}$,

en $RT_{ut} = \ln\left(\frac{E_{ut}}{E_{ut-1}}\right)$,

waarbij E de tewerkstelling is, AT de absolute trend, RT de relatieve trend, u het bedrijf, t het jaar, en a het gewicht ($0 < \alpha < 1$). Door het gebruik van absolute waarden en de signumfunctie verzekeren we de geldigheid van criterium B (noteer dat $\ln(1) = 0$ voor RT). We vinden α waarvoor geldt dat $\text{cov}(BART, AT) = \text{cov}(BART, RT)$ door deze met stappen van 1% in het interval $]0,1[$ te laten variëren en het verschil in correlaties tussen de BART-index en elk van beide maten te berekenen. Aan criterium A wordt voldaan bij $a = 0.61$.

De verschillen tussen de BART-index en de veel gebruikte BIRCH-index (Birch, 1987) is dat de BIRCH-index is gebaseerd op de vermenigvuldiging van absolute en relatieve groei volgens een niet-genormaliseerd schaal. In een variant hierop (o.m. Geurts, 2008) wordt de hoge absolute groei gesanctioneerd met $3/4$, maar het probleem van twee schalen voor absolute en relatieve trends met een verschillende *range* wordt niet opgelost.

6.3 Resultaten

Hoe effectief is het voorgestelde model? Ter vergelijking presenteren we in onderstaande tabel de correlaties met twee versies van de BIRCH-index, met name:

$$BIRCH = AT_{ut} \cdot RT_{ut},$$

$$\text{en } BIRCH' = AT_{ut}^{3/4} \cdot RT_{ut}.$$

Uit de tabel leiden we vooreerst af dat de BART-index zoals vooropgesteld even sterk gecorreleerd is met beide getransformeerde trends. De BIRCH-indices daarentegen zijn voornamelijk beïnvloed door de absolute groei. Hun onderlinge correlatie is ten andere zeer sterk ($r=0.982$). Het is verder niet mogelijk om enig verband aan te duiden met de BART-index. Dit werd ook niet verwacht: voor de interpretatie van de (onbegrensde) BIRCH-indices, dient men kwantilen op de verdeling te bepalen (vb. om de 10 procent sterkste stijgers te vinden). Gebruiken we deze maten voor het meten van het jobgroei-vermogen in meerdere jaren, dan blijken de *range* en de variantie zeer sterk te schommelen.

Trend	BART	BIRCH	BIRCH'
Absoluut	0.3317	0.8402	0.9192
Relatief	0.5358	0.2487	0.3885
Absoluut (transf.)	0.6846	0.1446	0.2546
Relatief (transf.)	0.6804	0.0175	0.0403

Tabel 11: Paarsgewijze correlaties tussen de verschillende composiet-indices

Omwille van de schaal, de neutraliteit ten opzichte van de onderliggende factoren, en de interpretatie die meer cardinaal dan rangschikkend is, blijkt de BART-index een verbetering ten opzichte van de BIRCH-indices. We zullen deze gebruiken om de jobgroei naar ondernemingsgrootte sinds 2006 te illustreren. In onderstaande tabel kunnen we aflezen hoe micro-ondernemingen, kleine, middelgrote, en grote ondernemingen scoren op de BART-index in de periode 2007-2012.

We merken dat grote ondernemingen (>250 werknemers) de sterkste evoluties kennen, gevolgd door de middelgrote ondernemingen (50-249 werknemers). Deze neutrale maat cijfert dus de verschillen tussen grootteklassen niet weg. Kleine ondernemingen (10-49 werknemers) kennen minder uitgesproken trends. Micro-ondernemingen (<10 werknemers) vertonen nooit negatieve groei, wat te wijten is aan het feit dat deze vaker verdwijnen uit de data in plaats van een krimp te laten optekenen. We vinden daarnaast sterke conjuncturele schommelingen, met een grote variatie in groeivermogen in 2007 en 2008, een diepere crisis in 2009 en een gemiddelde groei op bedrijfsniveau rond het nulpunt in de daaropvolgende jaren. Merk op dat alle gemiddelde groeiwaarden zeer dicht bij nul liggen: de ondernemingsgrootte op zich is geen

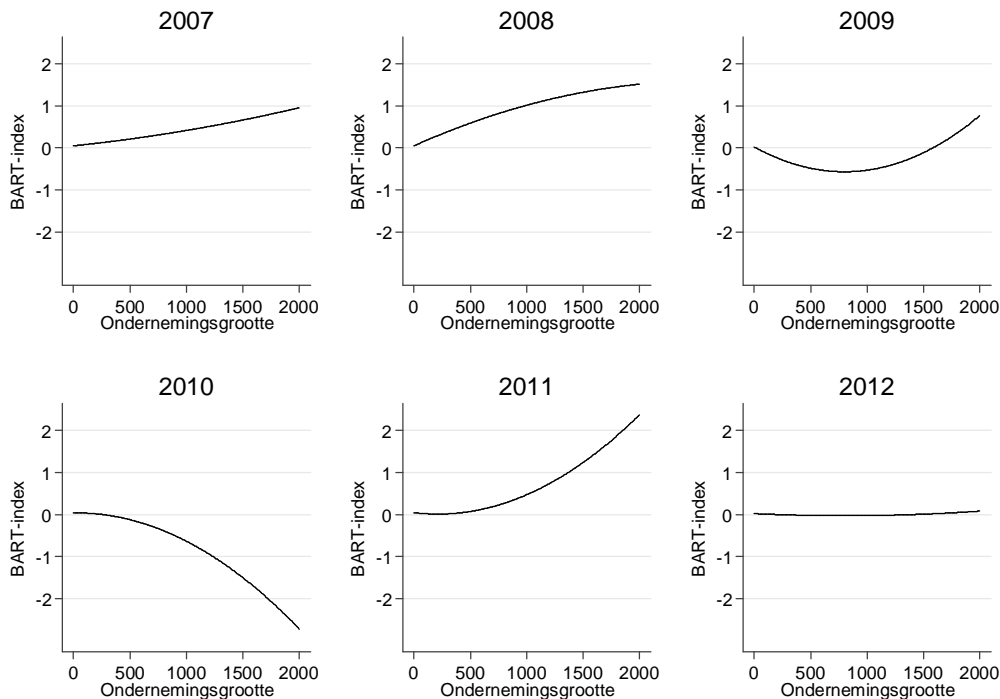
belangrijke factor in het voorspellen van groei. Er is veel meer variatie binnen de grootteklassen dan ertussen.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
-10	0,05%	0,05%	0,03%	0,05%	0,04%	0,03%
10-49	0,03%	0,06%	-0,06%	-0,01%	0,02%	-0,03%
50-249	0,08%	0,23%	-0,09%	0,04%	0,13%	0,04%
250+	0,46%	0,71%	-0,49%	-0,07%	0,11%	-0,17%

Tabel 12: Gemiddelde BART-score volgens grootteklasse in voorgaand jaar (België, excl. RSZPPO, 2007-2012)

In onderstaande figuur schatten we tot slot de relatie tussen ondernemingsgrootte en de BART-index, weergegeven als functies per jaar. De schatting is beperkt tot ondernemingen met minder dan 2000 werknemers. We zien dat er in de groei jaren 2007 en 2008 een bijna lineaire relatie bestond tussen de ondernemingsgrootte en het groeivermogen. In 2009 daalde het groeivermogen echter bij de bedrijven tot 1000 werknemers, om vervolgens in 2010 exponentieel af te nemen naarmate de ondernemingsgrootte toeneemt. Het tijdelijk heropleven van de tewerkstelling in 2011 leek daarentegen gedreven door de grote ondernemingen. In 2012 blijkt een relatie volledig afwezig te zijn.

Figuur 8: Verband tussen ondernemingsgrootte en de BART-index over de tijd (België, 2007-2009):

7. Conclusie

Vlaanderen is een KMO-land: niet minder dan 99% van de Vlaamse ondernemingen behoort tot de groep van KMO's bij een drempelwaarde van 200 werknemers. Als de drempelwaarde bij 50 werknemers ligt, behoort nog altijd 96% van de ondernemingen in Vlaanderen tot de groep van KMO's. KMO's worden vaak beschouwd als motor voor jobcreatie. Recente wetenschappelijke inzichten tonen echter aan dat focussen op de ondernemingsgrootte alleen niet voldoende is; de leeftijd van een onderneming is van doorslaggevend belang voor jobgroei bij de categorie van kleine bedrijven (Haltiwanger, Jarmin & Miranda, 2010).

Deze paper toont aan dat met name het aandeel starters en stopzettingen als werkgever disproportioneel groter is bij de groep van kleinste of micro-ondernemingen (10 werknemers). Tussen 2012 en 2013, jaar-op-jaar gemeten, komen er in de kleinste grootteklasse 9,0% nieuwe bedrijven bij, terwijl er 10,0% stoppen als werkgever, een dynamiek die bijna tienmaal zo hoog ligt als bij de grote ondernemingen. Bovendien is er bij de micro-ondernemingen een hogere relatieve dynamiek, uitgedrukt in jobcreatiegraad en jobdestructiegraad, in vergelijking met grotere ondernemingen. De grote ondernemingen daarentegen creëren of vernietigen meer jobs gemeten in absolute termen. Een opvallende bevinding is dat de jobdynamiek, uitgedrukt in relatieve termen, binnen micro-ondernemingen met minder dan tien werknemers bijna dubbel zo groot is als deze binnen kleine ondernemingen met 10 tot 49 werknemers. Deze niveaoverschillen in zowel jobcreatie als jobdestructie blijven grotendeels intact tijdens de dubbele economische crisis. De aanhoudende economische crisis doet de verschillen in jobdynamiek bij de Vlaamse KMO's niet vervagen.

De kleinste ondernemingen zijn vaak ook nieuwe bedrijven. Toch dient methodologisch in rekening gebracht dat vele 'nieuwe' bedrijven niet echt nieuw zijn in termen van geaggregeerde tewerkstellingsgroei (over alle ondernemingen heen) omdat ze bestaande activiteiten voortzetten onder een nieuw ID of nieuwe activiteiten van een andere onderneming onderbrengen onder een bestaand ID of nog om andere redenen wijzigen van ID zonder dat er iets wijzigt in het aantal werknemers. In deze paper wordt hiermee rekening gehouden door toepassing van een innovatieve correctiemethode gericht op het leggen van een longitudinale link tussen twee ondernemingen. Het voordeel van de DynaM-methode is dat gecorrigeerd wordt voor overschatting van de ondernemingsdynamiek en jobdynamiek. Toch is er nog ruimte voor methodologische verbetering, met name bij de groep van allerkleinste ondernemingen (<5 werknemers) omdat hier artificiële bewegingen ten gevolge van een wijziging van ID mogelijk nog niet worden gedetecteerd aangezien de drempelwaarde voor de employee flows wordt gelegd bij 5 werknemers. In de mate dat dit nog tot een overschatting zou leiden, blijft de kwantitatieve impact ervan in termen van jobs alleszins beperkt. Voor de nabije toekomst pleit dit ervoor om onderzoek te doen naar een typologie van 'events', gebruikmakend van bijkomende gegevensbronnen.

Een tweede methodologische vernieuwing die de hier gepresenteerde bevindingen robuust maakt ligt in de ontwikkeling van gebalanceerde groei-indices voor absolute en relatieve groei. Deze BART-index levert een superieure oplossing voor het dilemma dat kleinere bedrijven relatief gezien in hogere mate bijdragen aan jobcreatie, terwijl in absolute cijfers een beperkt aantal grote bedrijven voor een hoog aantal nieuwe jobs zorgt. De BIRCH-indices worden weliswaar courant gebruikt, maar de verdeling fluctueert te sterk om meer dan een ordinale betekenis toe te kennen aan de waarden. Bovendien stellen we vast dat de BIRCH-index niet neutraal is ten opzichte van de onderliggende factoren. De BART-index biedt een gedimensioneerd en neutraal alternatief. Men dient echter twee punten te aanvaarden: 1) de grenzen van het quasi-lineaire interval worden door de extremen bepaald (zoals bij een normalisatie), en 2) voor de meest extreme waarden is de transformatie niet-lineair (in tegenstelling tot een normalisatie). Conceptueel blijft een interpretatie als 'groeiervormen' vrij abstract, maar we krijgen finaal een beter zicht op de verhoudingen van het groeiervormen tussen de verschillende grootteklassen, waar dit bij de eerdere maten vertekend werd

door de definitie. Hoewel de grote meerderheid van de bedrijven in elk gegeven jaar niet groeien, zien we toch evoluties over de tijd in de BART-index. Deze zouden meer uitgesproken kunnen zijn wanneer bijvoorbeeld in langere tijdsreeksen grotere intervallen worden opgemeten. De waarde van de index zal dan ook in de toekomst moeten blijken wanneer deze verder voor dit soort toepassingen wordt gebruikt.

Specifiek met betrekking tot de vraag of voorrang nodig is bij beleid voor de kleine of kleinste ondernemingen, komt de analyse in deze paper tot de conclusie dat het niet alleen micro-ondernemingen zijn maar ook de grote ondernemingen die zorgen voor sterkere groei. De aangroei bij micro-ondernemingen verloopt gestaag maar altijd positief, terwijl de grote ondernemingen een volatiel verloop kennen met pieken van zeer sterke groei. De groepen die zich daar tussenin bevinden, de kleine en middelgrote ondernemingen, kennen resp. een beperkte en minder sterke groei. Als het beleid wil inspelen op het groeivermogen, dan is aandacht nodig voor micro-ondernemingen én grote ondernemingen.

Meer algemeen noopt de afnemende dynamiek doorheen de dubbele crisisperiode tot beleidskeuzes.

1. Zowel de startersgraad als de jobcreatiegraad nemen verder af gedurende de tweede dip (2011-2013). Anno 2013 is het aantal als werkgever startende ondernemingen nog merkbaar lager dan voor de eerste crisisperiode in 2008. Vanaf de tweede dip op de arbeidsmarkt, die in 2011-2012 begon, zakte de startersgraad nog verder weg, terwijl de stopzettingsgraad terug steeg.
2. De relatieve bijdrage van KMO's aan de netto-tewerkstelling is gemiddeld gezien groter dan deze van grote bedrijven. Tijdens de periode 2008-2009 kenden enkel multiregionale grote ondernemingen een substantieel negatieve tewerkstellingsgroei, terwijl de impact op uniregionale middelgrote en kleine ondernemingen al bij al beperkt bleef. Bij uniregionale micro-ondernemingen was er zelfs een nulgroei in deze periode van algemene krimp in het aantal jobs. Tijdens de periode 2011-2012 hielden aanvankelijk de middelgrote bedrijven (50 tot 199 werknemers) nog stand, maar ook de tewerkstelling in deze bedrijven kreeg klappen in 2012-2013, net als de grote multiregionale bedrijven en de micro-ondernemingen.
3. Sectoren zoals de landbouwsector, de dienstensector, de horeca en handel of de bouwsector kennen een beduidend hogere dynamiek dan laag-dynamische sectoren zoals de industrie en nutsbedrijven, de financiële sector, de openbare sector en onderwijs. Als we kijken naar de evolutie van de netto-tewerkstelling per sector, stellen we een gestage krimp vast van de tewerkstelling in de industrie, die nog versneld werd tijdens de eerste arbeidsmarktdip (2008-2009). De daling in tewerkstelling was voor de industrie minder groot tijdens de meest recente dip (2011-2013). Het zijn vooral de kleinere industriële bedrijven en bouwbedrijven in Vlaanderen die onder de tweede dip leden. Naast de industrie deelde ook de tewerkstelling in de financiële sector, de horeca, de bouwnijverheid en de uitzendbedrijven in de klappen in 2008-2009. Voor een deel werd dit jobverlies gecompenseerd door groei in de openbare sector en vooral de quartaire sector (residentiële zorg en gezondheidssector) alsook in de landbouw. Tijdens de tweede crisis tekenden bijna alle sectoren een negatieve netto-tewerkstellingsevolutie op. De enige lichtpunten zijn de ICT-sector, de dienstensector (inclusief uitzendarbeid) en de quartaire sector.

8. Referenties

- Almus, M. (2002). What Characterizes a Fast Growing Firm? *Applied Economics*, 34(12), 1497-1508.
- Baldwin, J.R., Dupuy, R. and Penner, W. (1992). Development of longitudinal panel data from business registers: the Canadian Experience. *Statistical Journal of the United Nations*, 9, 289–303.
- Benedetto, G., Haltiwanger, J.C., Lane, J. and McKinney, K. (2007). Using worker flows to measure firm dynamics. *Journal of Business and Economic Statistics*, 25(3), 299–313.
- Birch, D. L. (1987). *Job Creation in America: How our smallest companies put the most people to work*. New York: Free Press.
- Burgess, S., Lane, J. & Stevens, D. (2000). Job flows, worker flows, and churning. *Journal of Labor Economics*, 18(3), 473 - 502.
- Chow, M.J., & Dunkelberg, W.C. (2011). The Small Business Sector in Recent Recoveries. *Business Economics*, 46(4), 214 - 228.
- Davis, S. J. & Haltiwanger, J. (1992). Gross job creation, gross job destruction, and employment reallocation. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(3), 819–863.
- European Commission (2005). The new SME definition. User guide and model declaration. Enterprise and industry publications. Available at:
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf
- European Commission (2012). Small Business Act. Factsheet België. Available at:
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2012/belgium_nl.pdf
- Eurostat/OECD (2007). *Eurostat – OECD Manual on Business Demography Statistics*. Luxembourg.
- Geurts, K. (2008). Jobcreatie en sterke groeiers in de Belgische economie. Een methode in ontwikkeling. Presented at the Dag van de sociologie, Leuven.
- Goedhuys, M., & Sleuwaegen, L. (2013). *Snelgroeiende KMO's in Vlaanderen: ruimtelijke, sectoriële en ondernemings-specifieke determinanten*. Beleidsrapport STORE-B-13-013. Leuven: Steunpunt ondernemen en regionale economie.
- Haltiwanger, J., Jarmin, R.S. & Miranda, J. (2010). *Who Creates Jobs ? Small vs. Large vs. Young*. NBER Working Paper Series. Available at: <http://www.nber.org/papers/w16300>
- Henrekson, M. & Johansson, D. (2010). Gazelles as job creators: a survey and interpretation of the evidence. *Small Business Economics*, 35, 227–244.
- Konings, J., Persyn, D. & Torfs, W. (2012). *De impact van de crisis op de arbeidsmarkt in Vlaanderen*. VOKA Leerstoel 'Groeikracht van de Vlaamse economie', Leuven: Vives.
- Lever, M. H. C. (1996). Firm size and employment determination in Dutch manufacturing industries. *Small Business Economics*, 8(5), 389–396.
- OECD (1996). *SMEs and employment creation: Overview of selected quantitative studies in OECD member countries*. STI working papers. OCDE/GD (96)30.
- OECD (2005). *OECD SME and Entrepreneurship Outlook: 2005*. Paris: OECD.
- Picot, G., & Dupuy, R. (1998). Job creation by company size class: The magnitude, concentration and persistence of job gains and losses in Canada. *Small Business Economics*, 10(2), 117–139.

- Rauch, A., Wiklund, J., Lumpkin, G.T. & Frese, M. (2009). Entrepreneurial Orientation and Business Performance: An assessment of past research and suggestions for the future. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 761-787.
- Sahin, A., Kitao, S., Cororaton, A. & Laiu, S. (2011). Why Small Businesses Were Hit Harder by the Recent Recession. *Current Issues in Economics and Finance*, 17(4), 1-7.
- Scholten, V. E. (2006). *The early growth of academic spin-offs: factors influencing the early growth of Dutch spin-offs in the life sciences, ICT and consulting*. PhD-thesis Wageningen University.
- Struyven, L., Bulté, S. & Coomans, S. (2014). *De tweede dip van de crisis op de Belgische arbeidsmarkt ondermijnt de jobcreatie als nooit tevoren*. DynaM-Analyse. Available at: <http://www.dynam-belgium.org>
- Terziovski, M. (2010). Research notes and commentaries on innovation practice and its performance implications in small and medium enterprises (SMEs) in the manufacturing sector: A resource-based view. *Strategic Management Journal*, 31, 892 - 902.
- Thurik, R. & Wennekers, S. (2004). Entrepreneurship, small business and economic growth. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 11(1), 140-149.
- UNIZO (2012). *Het KMO-rapport Vlaanderen: De financieel-economische gezondheid van de Vlaamse KMO in beeld*. Editie 2012.
- Vandekerckhove, S., Capéau, B. & Ramioul, M. (2010). *Structural Growth of Employment in Europe. Balancing absolute and Relative Trends*. Walqing Working Paper 2010-1. Leuven: HIVA.
- Van Mellaert, L., Geurts, K., Heylen, V., Ramioul, M., Vets, P. & Struyven, L. (2013). *Het belang van de DynaM-correctiemethode voor het bestuderen van de dynamiek op de Belgische arbeidsmarkt*. Beleidspaper STORE-B-13-004. Leuven: STORE/HIVA-KU Leuven
- Van Praag, M. & Versloot, P. H. (2008). The Economic Benefits and Costs of Entrepreneurship: A Review of the Research. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 4(2), 65-154.
- Zecchini, S. (2012). OECD countries' policy approach to the SME crisis in the recent recession. In Calcagnini, G. & Favaretto, I. (eds.). *Small Businesses in the Aftermath of the Crisis. International Analysis and Policies*. Heidelberg : Springer.

9. Appendix

Tabel met volledige sectorbenamingen en overeenkomstige NACE-BEL 2008 codes

DynaM	NACE-BEL 2008	
Sectorindeling grafieken (verkort)	Sectie	Volledige sectorbenaming
Landbouw, bosbouw en visserij	A	Landbouw, bosbouw en visserij
Industrie, Productie en distributie van elektriciteit, gas en water, afvalbeheer, winning van delfstoffen	B	Winning van delfstoffen
	C	Industrie
	D	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
	E	Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
Bouwnijverheid	F	Bouwnijverheid
Handel, Vervoer en opslag, Verschaffen van accommodatie en maaltijden	G	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen
	H	Vervoer en opslag
	I	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
Informatie en communicatie	J	Informatie en communicatie
Financiële activiteiten en verzekeringen	K	Financiële activiteiten en verzekeringen
Exploitatie van en handel in onroerend goed	L	Exploitatie van en handel in onroerend goed
Administratieve, ondersteunende en gespecialiseerde diensten	M	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten
	N	Administratieve en ondersteunende diensten
Openbaar bestuur en Onderwijs	O	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
	P	Onderwijs
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	Q	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
Kunst, amusement en recreatie, Overige diensten, Diversen	R	Kunst, amusement en recreatie
	S	Overige diensten
	T	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
	U	Extraterritoriale organisaties en lichamen